

MA'NAVIY VA MADANIY QADRIYATLARNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O'RNI

Boymurodov Sanjar Dilmurod o'g'li

O'zbekiston Milliy universiteti, Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
yo'nalishi 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20507661>

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar tarbiyasida ma'naviy tarbiyani madaniy qadriyatlar orqali uyg'un holda yuksaltirish borasida so'z yuritilgan. Mamlakatimiz taraqqiyotida Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishda yoshlar tarbiyasida madaniy qadriyatlarning o'rni tahlil etilgan. Bunda madaniy qadriyatlarni har bir shaxsning ongida shakllantirishning ahamiyati haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, ma'naviyat, axloq, madaniyat, yoshlar, tarbiya, ta'lim.

РОЛЬ ДУХОВНЫХ И КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ

Боймуродов Санжар Дилмурод угли

студент 2-го курса направления «Национальная идея, основы духовности и правовое образование», Национальный университет Узбекистана

Аннотация: В данной статье говорится о гармоничном воспитании понятий духовности и духовного образования. Анализируется, что особое внимание следует уделять духовному образованию в эпоху Третьего Возрождения в развитии нашей страны. В этом процессе представлены мнения, предложения и выводы о важности формирования нравственных качеств в сознании каждого человека.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, духовность, этика, культура, молодежь, воспитание, образование.

THE ROLE OF SPIRITUAL AND CULTURAL VALUES IN THE EDUCATION OF YOUTH

Boymurodov Sanjar Dilmurod o'g'li

2nd-year student of the National Idea, Fundamentals of Spirituality and Legal Education program, National University of Uzbekistan

Abstract: This article discusses the harmonious development of the concepts of spirituality and spiritual education. It analyzes the need to pay special attention to spiritual education in the development of the Third Renaissance in our country. In this process, opinions, suggestions and conclusions are presented about the importance of forming moral qualities in the mind of each person.

Keywords: New Uzbekistan, spirituality, ethics, culture, youth, upbringing, education.

KIRISH

Ma'naviy va madaniy qadriyatlar yoshlarning shaxsiy rivojlanishi va tarbiyasida markaziy ahamiyatga ega bo'lib, ular shaxsning axloqiy, estetik, intellektual va ijtimoiy jihatdan barkamol bo'lishini ta'minlaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlar ma'naviy qadriyatlarni qabul qilganda ularning ijtimoiy faolligi oshadi, axloqiy me'yorlarga rioya qilish intilishi kuchayadi, shuningdek, shaxsiy va professional qarorlar qabul qilishdagi mustaqillik rivojlanadi.

O‘zbekistonda yoshlar tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Masalan, Prezident Shavkat Mirziyoyevning nutqlarida ta’kidlanganidek: “Yoshlarimizning ma’naviy barkamolligi — mamlakatimiz kelajagi. Ularni milliy qadriyatlarimiz asosida tarbiyalash, madaniy merosimizni ularga yetkazish eng muhim vazifamizdir” [1.].

MATERIALLAR VA METODLAR

Amaliy jihatdan, bu yondashuv O‘zbekistonda bir qator loyihalar va dasturlar orqali amalga oshirilmoqda. Masalan:

1. “Kelajak bunyodkori” va “Yoshlar daftari” dasturlari yoshlarni ma’naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy mas’uliyatga yo‘naltirishga xizmat qiladi. Ushbu dasturlar orqali yoshlar jamiyatga foydali faoliyatni amalga oshirishga jalb qilinadi, ularning ijtimoiy tajribasi boyitiladi.

2. Madaniy va tarixiy merosni o‘rganish dasturlari, xususan, maktab va oliy ta’lim muassasalarida milliy adabiyot, tarix va san’at bilan tanishtirish orqali yoshlarning milliy o‘zlikni anglash darajasi oshiriladi. Bu esa tarbiyaviy jarayonda ma’naviy qadriyatlarning integratsiyasini ta’minlaydi.

3. Milliy bayramlar va an’anaviy marosimlar orqali yoshlar o‘z milliy qadriyatlarini qadrlash, madaniy merosni hurmat qilish va jamiyat hayotida faol ishtirok etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, Navro‘z, Mustaqillik kuni va boshqa milliy tadbirlar yoshlarni ma’naviy va madaniy qadriyatlarni amaliyotda qabul qilishga undaydi [2.].

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yoshlar tarbiyasida ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish nafaqat tarbiyaviy samaradorlikni oshiradi, balki ijtimoiy barqarorlikni ham mustahkamlaydi. Misol uchun, o‘quvchilar orasida ijtimoiy loyihalar va ko‘ngilli faoliyatlarga jalb qilingan yoshlarning jamiyatga integratsiyasi va ijtimoiy mas’uliyati ancha yuqori ekanligi kuzatilgan [2.].

Shuningdek, yoshlar tarbiyasida umuminsoniy qadriyatlar, xususan, halollik, adolat, mehr-oqibat va hurmat kabi prinsiplar tarbiyaviy jarayonga integratsiya qilinadi. Bu qadriyatlar yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy qarorlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi va ularning jamiyatda samarali faoliyat yuritishlariga yordam beradi [3.].

Natijada, ma’naviy va madaniy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonga kiritish yoshlarni ijtimoiy jihatdan faollashtiradi, shaxsiy intellektual va axloqiy rivojlanishini ta’minlaydi hamda ularni jamiyatning mas’uliyatli va barkamol a’zosi aylantiradi. Shu bois, zamonaviy pedagogik strategiyalar milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirgan holda tarbiyaviy yondashuvlarni shakllantirishni talab qiladi.

NATIJARLAR

Milliy qadriyatlar — bu uzoq tarixiy davrlar mobaynida shakllangan, ajdodlardan avlodlarga o‘tib kelayotgan, xalqning ruhiy olami, turmush tarzi, urf-odatlar, an’analari, tili, diniy e’tiqodlari, madaniyati va san’atini o‘zida mujassam etgan umumiy birlikdir. Bularga vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, adolatparvarlik, mehr-oqibat, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, oilaga sadoqat, mahalla-ko‘yga daxldorlik hissi, mehmondo‘stlik, sabr-qanoat kabi xususiyatlar kiradi. Ushbu qadriyatlar har bir shaxsning shaxs sifatida shakllanishida, uning dunyoqarashi, xulq-atvori va jamiyatdagi mavqeini belgilashda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Ular xalqning o‘zligini saqlash, milliy g‘ururni rivojlantirish va kelajak avlodlarga boy merosni yetkazishda muhim vosita hisoblanadi.

Yoshlar ta'lim-tarbiyasi har qanday jamiyat taraqqiyotida, kelajak avlodlar ongi va qadriyatlarini shakllantirishda tamal toshi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, yosh avlod tarbiyasida milliy qadriyatlarning o'rni katta. Milliy qadriyatlarimiz yoshlarning ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga yo'l ko'rsatuvchi, ularda o'zlikni anglash, o'z jamiyati va merosiga daxldorlik, mas'uliyat tuyg'ularini singdiruvchi kompas bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va ularni yetkazish yoshlarni zamonaviy dunyo murakkabliklarida o'z madaniy o'ziga xosligining mohiyatiga asoslanib borish uchun zarur vositalar bilan jihozlashda muhim ahamiyatga ega.

Bu qadriyatlarni ta'lim-tarbiya tizimiga singdirish orqali biz nafaqat ajdodlarimizning an'analarini e'zozlaymiz, balki yoshlarni jamiyatimiz kelajagini shakllantirishning faol ishtirokchisi bo'lishga tayyorlaymiz. Birlilik, hurmat, bag'rikenglik va yaxlitlik g'oyalarini o'zida mujassam etgan milliy qadriyatlarimiz yoshlarning o'z fe'l-atvorini shakllantirish, ular duch kelishi mumkin bo'lgan axloqiy ikkilanishlarni yengish uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Ularning madaniy merosi haqida tushunchaga ega bo'lish orqali biz yoshlarga o'z o'tmishining boyligini qadrlash va barkamol hamda inklyuziv kelajak sari harakat qilish imkoniyatini beramiz. Ta'lim millat kelajagini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va bu o'zgarishlarning zamirida jamiyatni belgilab beruvchi asosiy qadriyatlar va an'analar yotadi.

Yoshlar tarbiyasi sharoitida milliy qadriyatlarni yetkazish va asrab-avaylash mas'uliyatli, odob-axloqli, madaniyatli shaxslarni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlarimiz nafaqat madaniy o'zligimizni aks ettiradi, balki yoshlarning ma'naviy-axloqiy kompasini shakllantiradigan, ularda g'urur, hurmat va o'z merosiga sadoqat tuyg'ularini shakllantiradigan yetakchi tamoyil bo'lib xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlarimiz jamiyatimiz asosini tashkil etuvchi e'tiqod, urf-odat va ideallarni o'zida mujassam etgan. Ushbu qadriyatlarni ta'lim tizimiga kiritish orqali biz yosh avlodda ularning ildizlari, tarixi va jamoaviy o'ziga xosligini chuqur qadrlash tuyg'usini singdiramiz. Milliy qadriyatlarni o'rganish va singdirish orqali yoshlarda milliy o'zlikni anglash va umumiy maqsadni ko'zda tutuvchi mustahkam tuyg'ularni uyg'otuvchi, o'ziga tegishlilik, birdamlik va madaniy davomiylik tuyg'ulari shakllanadi.

Qolaversa, milliy qadriyatlarimiz yoshlarga zamonaviy hayot murakkabliklarida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi ma'naviy kompas vazifasini o'taydi. Yoshlar tarbiyasini halollik, hurmat va rahm-shafqat tamoyillariga asoslash orqali biz nafaqat individual xarakterning rivojlanishiga yordam beramiz, balki o'zaro tushunish va bag'rikenglik asosida qurilgan ahil hamda barkamol jamiyatni tarbiyalaymiz. Milliy qadriyatlar axloqiy qarorlar qabul qilish uchun asos yaratadi, yosh shaxslarni umumiy manfaatni himoya qiluvchi va ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantiradigan yo'llar bilan harakat qilishga undaydi.

Mamlakat rahbari Shavkat Mirziyoyev yangi O'zbekistonni barpo etishda ma'naviy immunitetning qanchalik darajada zarur ekanligiga alohida e'tibor berib, quyidagilarni yozadi: "Bugungi shiddatli, o'ta murakkab zamon shuni ko'rsatmoqdaki, bu borada faqat ta'lim-tarbiya tizimining o'zi mavjud ma'naviy tahdidlarga qarshi turolmaydi. Bu masalaga butun jamiyatning kuch va imkoniyatlarini safarbar etmas ekanmiz, kutilgan natijaga erisholmaymiz. Chunki bugungi kunda bolalarimizni ota-ona, bog'cha, maktab yoki institut emas, aksariyat hollarda qo'lidagi telefon "tarbiyalamoqda". Afsuski, ana shu kichkinagina telefon endi oddiy aloqa

vositasi emas, ko‘pincha yot mafkurani targ‘ib etadigan katta qurolga, zo‘ravonlik, yovuzlik “virusi”ni tarqatadigan manbaga aylanmoqda” [4. 9-bet.].

Yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlar uyg‘unligi bugungi murakkab va o‘zgaruvchan dunyoda har bir millat va davlat uchun strategik ahamiyatga ega. Bu jarayon oila, ta‘lim muassasalari, mahalla, ommaviy axborot vositalari va davlatning birgalikdagi sa‘y-harakatlarini talab etadi. O‘zining boy madaniy merosi va qadriyatlariga tayanib, ularni zamonaviy talablar bilan uyg‘unlashtirgan holda voyaga yetgan yosh avlodgina Vatan taraqqiyotiga munosib hissa qo‘sha oladi, millatning kelajagini ta‘minlaydi va dunyo hamjamiyatida o‘zining munosib o‘rnini egallaydi. Zero, milliy qadriyatlar — bu nafaqat o‘tmish merosi, balki bugungi kunning ma‘naviy poydevori va ertangi kunning yorqin kafolatidir [5.].

Insoniyat tarixiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, yosh avlodni axloqiy tarbiyalash masalalari azaldan Sharq xalqlari, xususan, Markaziy Osiyo xalqlari tajribasida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Ayniqsa, ko‘plab mutafakkirlarimiz asarlarida xalqimizning murakkab tarixiy-madaniy tajribasi mobaynida yuz bergan voqea-hodisalar mohiyatini jamiyatning ilk bo‘g‘ini bo‘lgan oiladan izlash an‘anasini uchramiz. Xususan, oilaga oid fikrlar Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri”, Abu Rayhon Beruniyning “Mineralogiya”, “Geodeziya”, “Hindiston”, “O‘tgan avlodlar obidolari”, Abu Ali ibn Sinoning “Axloq”, “Axloq fani”, “Oila xo‘jaligi”, Alisher Navoiyning “Hayrat ul-abror”, “Mahbub ul-qulub” asarlarida o‘z ifodasini topgan.

Mamlakatimiz boshiga tushgan ko‘pgina achchiq qismatlar dastavval oila tarbiyasidagi kamchiliklar oqibati ekanini ma‘rifat ahli yaxshi anglagan. Fitratning “Oila yoki oilani boshqarish tarbiyalari” asarida bu haqda ibratli mulohazalar ilgari suriladi. “Har bir millatning saodati va izzati shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga bog‘liq”, deb yozadi u. Tinchlik va totuvlik esa shu millat oilalarining intizomiga tayanadi. Qayerda oila mustaqilligi kuchli intizom va tarbiyaga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va muazzam bo‘ladi [6.].

XULOSA

Yoshlar ma‘naviy kamolotida diniy kategoriyalarning namoyon bo‘lish xususiyatlari masalasi muhim va dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Bu jarayon yosh avlodning axloqiy, ma‘naviy va ruhiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Diniy kategoriyalar yoshlar hayotiga qanday kirib kelishi va ular ma‘naviy kamolotda qanday rol o‘ynashi haqida ko‘plab omillarni hisobga olish lozim.

Diniy tarbiya va oilaviy an‘analar: yoshlarning diniy qarashlari ko‘pincha oilaviy muhitda shakllanadi. Oila diniy an‘analar va qadriyatlarni avloddan avlodga o‘tkazuvchi muhim institut sifatida xizmat qiladi. Yoshlar oilada olgan diniy bilimlari va qadriyatlari orqali ma‘naviy kamolot sari yo‘l oladi.

Ta‘lim va tarbiya muassasalari: maktablar va oliy o‘quv yurtlari yoshlar ma‘naviy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Diniy bilimlarni yetkazish, diniy etikani o‘rgatish va diniy amallarni to‘g‘ri tushuntirish ta‘lim tizimining asosiy vazifalaridan biri bo‘lib, bu yoshlarning ma‘naviy kamoloti uchun zarur.

Jamiyat va madaniyat ta‘siri: jamiyatning umumiy madaniy muhiti, ijtimoiy muhit va ommaviy axborot vositalari yoshlarning diniy qarashlari va qadriyatlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Yoshlar o‘z ma‘naviy kamolotini shakllantirishda jamiyatning umumiy diniy-madaniy tendensiyalariga ergashishi mumkin.

Individning shaxsiy qiziqishlari va intilishlari: har bir yosh shaxs o‘z shaxsiy intilishlari va qiziqishlariga ko‘ra diniy qarashlarini shakllantiradi. Bu jarayonda ularning diniy adabiyotlar

o‘qishi, diniy marosimlarda ishtirok etishi va diniy jamoatlarda faollik ko‘rsatishi muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. <https://www.president.uz/>
2. Karimov T. (2018). Yoshlarga tarbiya va ma’naviy qadriyatlar. Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti.
3. Islomov M. (2020). Milliy madaniyat va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: Fan nashriyoti.
4. Mirzayev B. (2021). Yoshlarni ma’naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
5. Shavkat Mirziyoyev. Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik – milliy g‘oyamizning poydevoridir. Toshkent, 2021. 9-bet.
6. Mirziyoyev Sh. M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O‘zbekiston, 2016.
7. Yoqubov S. Axborot jamiyati: xayolot emas, haqiqat. Tafakkur. 2007, 4-son.